

Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59)

Övergripande synpunkter

Naturvetarna tillstyrker utredningens förslag om en reformerad struktur för statlig forskningsfinansiering och bedömer att två till tre myndigheter har goda förutsättningar att möta samhällets efterfrågan på forskningsbaserad kunskap och behov av innovationsinsatser.

Vi menar att en konsolidering är en bra början för att få ett statligt finansieringssystem som fungerar bättre för berörda aktörer. Samtidigt ser vi inte att enbart en ny myndighetsstruktur kommer att lösa alla de utmaningar som finns idag och uppmanar regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att skapa förutsättningar för framgångsrik forskning och innovation.

Vi beklagar att utredningen inte hanterat frågan om lärosätenas basanslag eftersom det är en central del av ett nödvändigt reformarbete, och rekommenderar regeringen att göra en översyn av det samlade svenska systemet för forskning och innovation.

6.2 Förslag på ny myndighetsstruktur

Naturvetarna delar utredningens nulägesanalys och den problembild som presenteras, och välkomnar flera av utredningens förslag. Ett gemensamt system för ansökan, beredning, rapportering och uppföljning är önskvärt för att förenkla för forskare att ansöka om medel och minska den administrativa börda som många upplever idag.

Det är bra att utredningen lyfter närvaron i Bryssel och EU-medel. Vi anser att Sverige behöver lyfta fram sina positioner och engagera sig mer aktivt för att ta del av de utlysningar EU gör.

Förslaget om tre myndigheter skulle innebära en harmonisering jämfört med EU:s struktur för forskning och innovation. Men det finns risk att separata myndigheter för behovsstyrd strategisk forskning och innovation kan skapa fortsatta otydligheter för såväl medarbetare som forskare och innovatörer. En samlad myndighet för forskning och innovation skulle ge färre överlapp. Å andra sidan skulle nya svårigheter uppstå, i synnerhet gränsdragning på områden där grundforskningen ligger nära den tillämpade forskningen.

Vid tillsättningen av myndigheternas styrelser är det oerhört viktigt att en bredd av profiler finns representerade, att ledamöterna tillsätts på rätt meriter och att de inte har politiska kopplingar för att undvika jäv.

Förutom de övergripande strukturer som föreslås för samordning myndigheterna emellan är det viktigt att det även finns ett tätt samarbete och samordning på Regeringskansliet, då de nya myndigheterna sannolikt får sin hemvist hos olika departement.

Vi förordar att Rymdstyrelsen, med sin specialiserade verksamhet och rollen som internationell företrädare för svenska intressen på området, behåller sitt nuvarande uppdrag och inte inordnas i en ny myndighetsstruktur.

6.5.5 Förslag om förändringar i finansiering av forskning och innovation

Naturvetarna tillstyrker samtliga förslag avseende utländska forskningshuvudmän, doktorandstudier, utvecklandet av nya utbildningar och att undvika samfinansieringskrav för lärosäten i utlysningar. Vår bedömning är att dessa förslag kan genomföras oavsett organisationsstruktur.

7.2.1 Konsekvenser för olika intressenter

Förslaget om en ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation påverkar en stor del av Naturvetarnas drygt 35 000 medlemmar. En tredjedel är forskarutbildade och har en doktors- eller licentiatexamen, de är verksamma på lärosäten, forskningsinstitut och myndigheter men också inom näringslivet. Många av våra medlemmar arbetar också på de myndigheter som idag har ansvar för finansiering av forskning och innovation.

En så genomgripande organisationsförändring är både krävande och kostsam. Men vi tror att den nya myndighetsstrukturen kan bidra till att stärka Sveriges strategiska förmåga, främja det internationella samarbetet och få utväxling av forskningsresultat, vilket skulle vara positivt för såväl forskning som forskare.

En stor andel av våra forskande medlemmar upplever att ett ökat samarbete mellan näringsliv och akademi skulle leda till mer användbara resultat som kan tillämpas praktiskt. Fyra av tio bedömer att det skulle göra deras forskning mer relevant, och tre av tio att det skulle främja innovativ forskning.

Effektivisering och samordningsvinster är positivt, men får inte leda till neddragningar och i praktiken minskade resurser till forskning och innovation. Det är viktigt att systematiskt följa upp och utvärdera hur en ny organisationsstruktur fungerar och möter de mål som ska uppnås.

Som fackförbund vill vi särskilt lyfta vikten av en process baserad på god ordning, transparent kommunikation och delaktighet. Om regeringen väljer att gå vidare med förslaget vill vi understryka vikten av att involvera medarbetarna på de expert-myndigheter som idag arbetar med forskningsfinansiering för att säkerställa att viktiga perspektiv och sakkunskaper finns med när de nya myndigheterna utformas.

Utmaningar som utredningen inte löser

För att den nya myndighetsstrukturen ska få avsedd effekt krävs ytterligare åtgärder:

Nya arbetssätt behövs

Det räcker inte med en ny organisationsstruktur för att säkerställa ökad förutsägbarhet, effektivitet och kvalitet, det krävs också arbetssätt som främjar detta. Forskare vi har fört dialog med efterlyser mer transparens och feedback under ansökningsförfarandet av forskningsmedel. Tydlighet i hur ansökningar bedöms är en viktig del i att minska onödig administration.

Tillgängliggör forskningsinfrastruktur för fler

Vi instämmer med utredningen om behovet av en strategi för hantering av forskningsinfrastruktur med mer långsiktig finansiering och möjlighet att betrakta vissa forskningsinfrastrukturer som samhällsinvesteringar. Det är viktigt att dessa resurser i högre utsträckning kan nyttjas av aktörer som inte kan värderas utifrån akademiska kriterier. Små startups har ofta svårt att få tillgång till forskningsinfrastruktur trots att de har en central roll för att utveckla nya idéer och omsätta forskningsresultat till produkter och tjänster. Fler finansieringsinstrument behöver också utvecklas.

Skapa förutsättningar för klinisk forskning

Naturvetarna anser att hälso- och sjukvårdens forsknings- och utvecklingsuppdrag behöver tydliggöras och resurssättas nationellt. Idag ställs akuta vårdbehov ständigt mot behovet att testa och få ut nya behandlingsmetoder som är till nytta för patienterna. En modern hälso- och sjukvård, som i allt högre utsträckning anpassas efter individens förutsättningar, bygger på ett integrerat flöde av grundforskning, klinisk forskning, innovation, implementering och uppföljning där akademi, vård och företag samspelar.

Reformera basanslagen

För att utredningens förslag ska få önskad effekt måste systemet fungera i relation till andra viktiga aktörer som universitet och högskolor, stiftelser och privata finansiärer.

Naturvetarnas medlemmar som är verksamma inom forskning ser otrygga anställningar, det nuvarande systemet för forskningsfinansiering, otillräckliga forskningsanslag och betungande administration som de största hindren för att Sverige ska vara ledande inom naturvetenskaplig forskning och kunna lösa viktiga samhällsutmaningar.

Hur lärosätena organiserar och leder sin verksamhet är avgörande för en ändamålsenlig resursstyrning och rättssäkra strukturer för arbetsledning. Lärosätena måste agera arbetsgivare fullt ut, vilket innebär att våga prioritera och omprioritera. Det är därför angeläget att omgående se över dimensionering och fördelning av basanslag. I samband med detta behöver man också säkra att basanslagen går till den faktiska forskningen, och inte till andra kostnader, exempelvis lokalhyror.

Komplettera med riktade satsningar

För att Sverige ska vara en konkurrenskraftig kunskapsnation även i framtiden behöver fler unga se forskning och innovation som en attraktiv karriärväg, och tvärvetenskapliga forskningsprojekt behöver uppmuntras. Vi måste också ta vara på utländska talanger som vill bidra med sin kompetens i Sverige. Naturvetarna vill framhålla att det även med en ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation finns ett stort behov av särskilda satsningar för att gynna nyskapande forskning och säkra återväxten av juniora forskare.

NATURVETARNA

Frida Lawenius

Frida Lawenius
Förbundsdirektör

Lydia Musaeffendic
Utredare

Catherine Johnsson
Samhällspolitisk redaktör